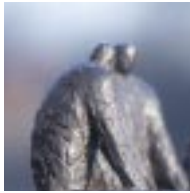

Københavns Kommunes Grønne Regnskab 2000

INDHOLD

Forord	3
Sådan læser du regnskabet	4
Her kan du få mere at vide	5
Politiske beslutninger og planer	6
På tværs af forvaltninger og bydele	7
Økonomiudvalget	8-9
Kultur- og Fritidsudvalget	10-11
Uddannelses- og Ungdomsudvalget	12-13
Sundheds- og Omsorgsudvalget	14-15
Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget	16-17
Bygge- og Teknikudvalget	18-19
Miljø- og Forsyningsudvalget	20-21
Indre Østerbro bydel	22
Indre Nørrebro bydel	23
Kongens Enghave bydel	24
Valby bydel	25
Kom godt i gang med miljø- og energiledelse	26-27

“Ekko” er udført af Aksel Hansen i 1888. Den er placeret i Kongens Have.

VÆRSKO. KØBENHAVNS KOMMUNES GRØNNE SAMVITTIGHED SORT PÅ HVIDT

Som overborgmester har jeg endnu en gang den glæde at kunne præsentere det grønne regnskab for Københavns Kommune. Det er tredje år i træk, vi giver denne oversigt over, hvordan kommunens egne arbejdspladser klarer sig rent miljømæssigt. Regnskabet viser tre ting: Hvilke miljøresultater vi har nået, på hvilke områder vi stadig er på vej, og hvor vi endnu mangler at sætte ind.

Det grønne regnskab er udarbejdet til politikerne og de 41.000 medarbejdere i kommunen. Og det er mit håb, at regnskabet ikke kommer til at samle støv på hylderne rundt omkring, men vil blive taget ned og brugt til at gøre næste års resultat endnu bedre. Og det batter at gøre noget – alene af den grund, at København er landets største kommune. Så selv det, der kan ligne små initiativer, gør virkelig en forskel i det store miljøregnskab. Den stigende brug af økologiske fødevarer i vores forvaltninger og institutioner er blot ét eksempel på, hvordan vi som kommune kan være med til at gøre noget positivt for miljøet uden at lave om på hele verden først.

Af spændende nyskabelser kan jeg nævne, at Det Grønne Register, vi lovede i sidste års grønne regnskab, nu er færdigt. Det Grønne Register indeholder forbrugsoplysninger om alle kommunale og selvejende institutioner i København. Ideen er at lægge Det Grønne Register ud på kommunens intranet. Så

kan hver enkelt arbejdsplads selv gå ind og finde oplysninger om sin miljøbelastning og derved nemmere se, hvor man bør sætte ind.

Et andet nyt begreb, man vil støde på flere steder i regnskabet, er Dogme 2000. Københavns Kommune er blevet opfordret til at deltage i et forpligtende fællesskab mellem kommuner, der ønsker at styrke miljøarbejdet og gøre en ekstra indsats for at sikre en bæredygtig udvikling.

Hvis Københavns Kommune tilslutter sig Dogme 2000, forpligter vi os til at synliggøre den menneskeskabte påvirkning af miljøet. Vi opfylder allerede en del af aftalen med Københavns Kommunes grønne regnskab og københavnernes grønne regnskab, der tilsammen giver et overblik over, hvordan kommunens egne bygninger, boligområder og erhverv påvirker miljøet. Samtidig vil vi udarbejde planer for, hvordan miljøet helt konkret får en hånd på forskellige områder.

Skal udviklingen være bæredygtig for miljøet, gælder det om at få alle med og få skabt et fælles fodslag i alt, hvad vi gør. Dogme 2000 kræver af os, at vi styrker miljøsamarbejdet, så det foregår på tværs af kommunens forvaltninger og inddrager byens borgere og erhvervsliv. Derfor er vi mange, der håber på snart at se de første konkrete resultater af København som en del af Dogme 2000.

Jens Kramer Mikkelsen
Overborgmester

Monument for Nathalie Zahle i Ørstedsparken er udført af Ludvig Brandstrup i 1916.

SÅDAN LÆSER DU REGNSKABET

Det grønne regnskab giver et overblik over, hvor meget kommunens aktiviteter belaster miljøet, og hvad de enkelte forvaltninger og institutioner gør for at forbedre miljøforholdene.

Igen i år er de centrale nøgletal forvaltningernes og forsøgsbydelenes forbrug af el, varme og vand fordelt på de forskellige aktiviteter. Som noget nyt følger regnskabet i år op på politiske beslutninger og planer inden for transport, økologiske fødevarer, grønne indkøb, affald og miljø- og energiledelse. På side 6 får du en oversigt over de politiske beslutninger og planer, og under de enkelte udvalg og bydele kan du læse om deres væsentligste indsats og resultater inden for disse områder.

Enkelte forvaltninger og institutioner er ved at indføre miljø- og energiledelse. For at støtte flere i at komme i gang med et mere systematisk miljøarbejde giver regnskabet i år på sidste opslag en række gode råd til, hvordan et miljø- og energiledelsesprojekt kommer godt fra start.

Sådan er data opgjort

Statistisk kontor har opbygget et grønt register for kommunens bygninger og institutioner. Det Grønne Register indeholder sammenstillede oplysninger om ejendomsnummer, adresse, areal og forbrug af el, varme og vand for perioden 1998-2000. Registeret har forbedret datagrundlaget for det grønne regnskab i forhold til tidligere år. Forbedringerne betyder, at man ikke direkte kan sammenligne dette års grønne regnskab med de tidligere års regnskaber.

Bygningsoplysningerne stammer hovedsageligt fra Bygnings- og Boligregistret (BBR) og Københavns Kommunes Bygningsfortegnelse. Etagearealet for de enkelte forbrugssteder er indberettet fra Kultur- og Fritidsforvaltningens Ejendomsservice og fra de enkelte forvaltninger og bydele. I København er bygningernes samlede etageareal til boliger og erhverv på 45 mio. m². Heraf råder kommunen over ca. 2,2 mio. m².

Det grønne regnskab omfatter både forbruget i kommunens egne bygninger og kommunale eller selvejende arbejdssteder med kommunal overenskomst, der ikke ligger i kommunale bygninger. Kommunale bygninger og selvejende institutioner, som ligger uden for Københavns Kommune, er ikke med i opgørelsen. Det drejer sig om ca. 11% af de kommunale bygninger, der hovedsageligt huser døgninstitutioner og offentlige værker. Bygninger, som indgår i Hovedstadens Sygehusfællesskab, er også udeladt.

Årsforbruget af el, varme og vand er opgjort af Københavns Energi. Elforbruget er typisk opgjort for den enkelte institution eller bygning, mens forbruget af varme og vand som regel er opgjort for en hel ejendom, hvor der kan være flere forskellige forbrugssteder. For disse ejendomme er forbruget af varme og vand fordelt på forbrugsstederne i forhold til deres etageareal, og det opgjorte forbrug er derfor ikke nødvendigvis lig det reelle forbrug. Varmeforbruget omfatter alene fjernvarme, som er korrigeret for udsving i antal graddage, så kolde og varme år kan sammenlignes.

HER KAN DU FÅ MERE AT VIDE

Har du spørgsmål til det grønne regnskab, eller vil du vide mere om miljøarbejdet i forvaltningerne og forsøgsbydelene, kan du kontakte:

- Mads Neubert,
Økonomiforvaltningen,
tlf. 33 66 22 62
- Knud Rasmussen,
Kultur- og Fritidsforvaltningen,
tlf. 33 66 23 49
- Margit Lund,
Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen,
tlf. 33 66 43 83
- Jørgen Steen Nielsen,
Sundhedsforvaltningen,
tlf. 35 30 37 54
- Else Jensbøl,
Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen,
tlf. 33 17 32 92
- Britta Krøgh-Lund,
Bygge- og Teknikforvaltningen,
tlf. 33 66 34 43
- Jeanne Eghoff,
Miljø- og Forsyningsforvaltningen,
tlf. 33 66 59 08
- Trine Poulsen,
Indre Østerbro Bydel,
tlf. 35 29 88 88
- Annette Jørgensen,
Indre Nørrebro Bydel,
tlf. 35 30 66 34
- Torben Forskov,
Kongens Enghave Bydel,
tlf. 36 14 84 00
- Klaus Grimar,
Valby Bydel,
tlf. 36 18 88 00
- Lotte Buchbjerg Petersen,
Statistisk Kontor,
tlf. 33 66 28 23

Københavns Kommunes grønne regnskab ligger på kommunens hjemmeside www.copenhagencity.dk.

Her kan du også hente:

- Personale Politisk Regnskab, der beskriver kommunens arbejdsmiljøforhold.
- Københavnernes grønne regnskab, der viser, hvordan byens brugere – borgerne, pendlerne og erhvervslivet – påvirker Københavns miljø. I regnskabet finder du nøgletal for forbruget af energi og vand, affaldsmængder, trafikudvikling, jordforurening, miljörigtigt byggeri samt miljøtilstanden i byens grønne områder og vandområder. Og ideer til hvordan man selv kan bidrage til et bedre miljø.
- Miljøet i København, der giver en samlet beskrivelse af miljøtilstanden og miljøbelastningen i Københavns Kommune – samt af de lovgivningsmæssige rammer og kommunens indsats for at forbedre miljøet.

Statuen af H.C. Andersen er udført af August Saabye i 1880. Den er opstillet i Kongens Have.

POLITISKE BESLUTNINGER OG PLANER

Transport, økologiske fødevarer, grønne indkøb, affald og miljø- og energiledelse er fem væsentlige indsatsområder i Københavns Kommunes arbejde med at nedsætte miljøpåvirkningerne fra kommunens egne aktiviteter.

Det er centralt for Københavns Kommune at fremme mindre miljøbelastende transport. Når cyklen ikke kan klare transportbehovet, er dieselmotoret foretrukket fremfor benzinbiler, fordi dieselmotoren udnytter brændstoffet 10–20% bedre og derfor udleder mindre CO₂ pr. kørt km. Den væsentligste ulempe ved dieselmotoren er udledning af sundhedsskadelige partikler i udstødningsgassen.

Borgerrepræsentationen besluttede i oktober 1999, at de dieselmotorede forvaltninger indkøber efter 1. januar 2000, skal have partikelfiltre, samt at eksisterende dieselmotorede inden 1. januar 2003 skal have monteret partikelfiltre, hvor det er miljømæssigt fornuftigt. Forvaltningerne skal endvidere stille samme krav til de virksomheder og transportører, der arbejder for kommunen. Miljøkontrollen følger udviklingen af effektive partikelfiltre nøje. Desværre viser det sig, at den teknologiske udvikling ikke er gået så stærkt som forudsat ved BR's beslutning.

Kommunen anvender nu udelukkende svovlfattig dieselolie. Siden denne type brændstof kom på markedet i 1999, er gadeluftens indhold af partikler nedsat væsentligt.

Københavns Kommune besluttede i 1998, at kommunens køkkener og kantiner skal anvende økologiske fødevarer. De enkelte udvalg skal selv tilrettelægge, hvordan omlægningen til økologiske fødevarer skal foregå og opstille mål for hvor meget, der skal være økologisk.

I 1999 blev Netværk for økologiske fødevarer etableret med repræsentanter for forvaltninger og forsøgsbydele. Netværket sikrer samarbejde og erfaringsudveksling om leverandører, uddannelse og kostsammensætning. Miljø- og Forsyningsforvaltningen koordinerer netværkets arbejde.

Økologiske fødevarer vil endvidere være et vigtigt indsatsområde, hvis Københavns Kommune indgår i et eventuelt Dogme 2000 samarbejde. Københavns Kommune har med budget 2001 og frem afsat en pulje på 5 mio. kr. til at styrke miljøindsatsen. Puljen, som vil blive administreret i Miljø- og Forsyningsudvalget, skal bl.a. bruges til at omlægge til økologiske fødevarer og indføre miljøledelse i forvaltningerne.

Københavns Kommune vedtog i april 2000 en ny indkøbspolitik, som også indtager miljø- og energihensyn og arbejdsmiljø.

Hensigten er, at kommunens ansatte gennem indkøbsaktiviteterne bidrager til at fremme udviklingen og anvendelsen af mindre miljøbelastende produkter og ydelser. Det kan være ved at efterspørge produkter med de to officielt anerkendte miljømærker EU's Blomst og den nordiske Svane. Eller ved at vælge leverandører, der har en miljøpolitik og gerne et certificeret miljøledelsessystem efter ISO 14001 eller EMAS. Kommunen er ved at udarbejde en handlingsplan for miljøbevidste indkøb, som skal følge op på indkøbspolitikken. Planen forventes politisk vedtaget i 2001.

Miljø- og arbejdsmiljøkrav indgik i 89% af de aftaler om varer og tjenesteydelser, som Københavns Kommunes centrale indkøbsafdeling indgik i 2000. Der indgår fx miljøkrav i indkøbsaftalerne vedrørende kontorartikler, kopipapir, telefax, kopimaskiner, kalendere, møbler og edb-udstyr. Alle kommunens institutioner kan benytte de centrale indkøbsaftaler over intranettet. Her er grønne indkøb tydeligt markeret.

Siden 1990 har Københavns Kommune haft pligt til at regulere håndteringen af sit affald. Resultatet er bl.a. stærkt stigende genanvendelse og et højt miljøniveau i affaldsbehandlingen – også for erhvervsaffald, som udgør 75% af affaldsmængden i kommunen.

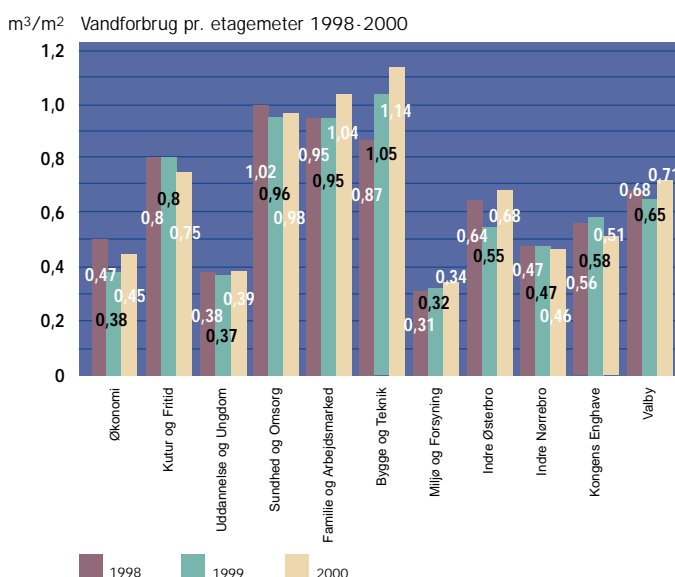
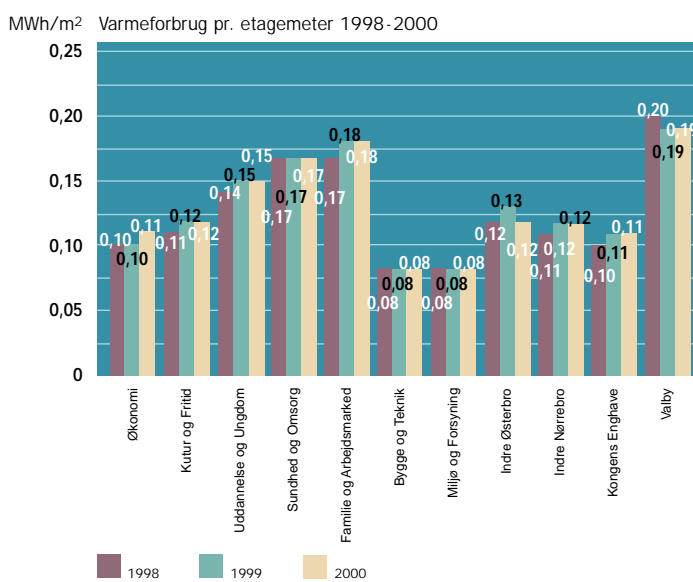
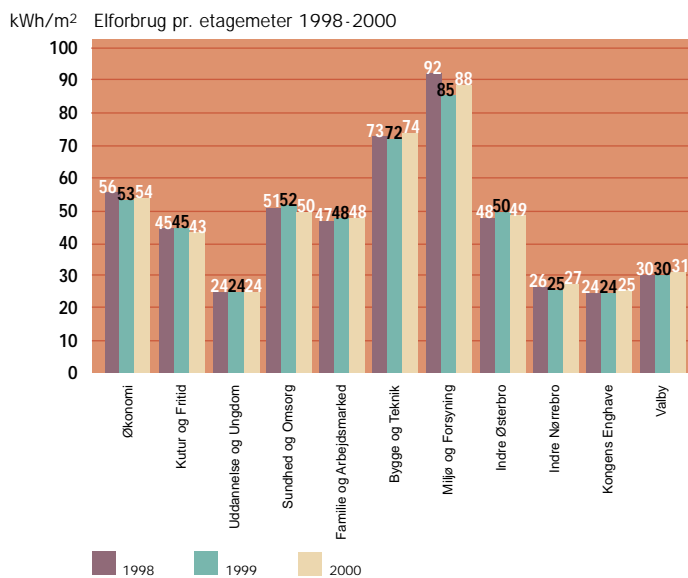
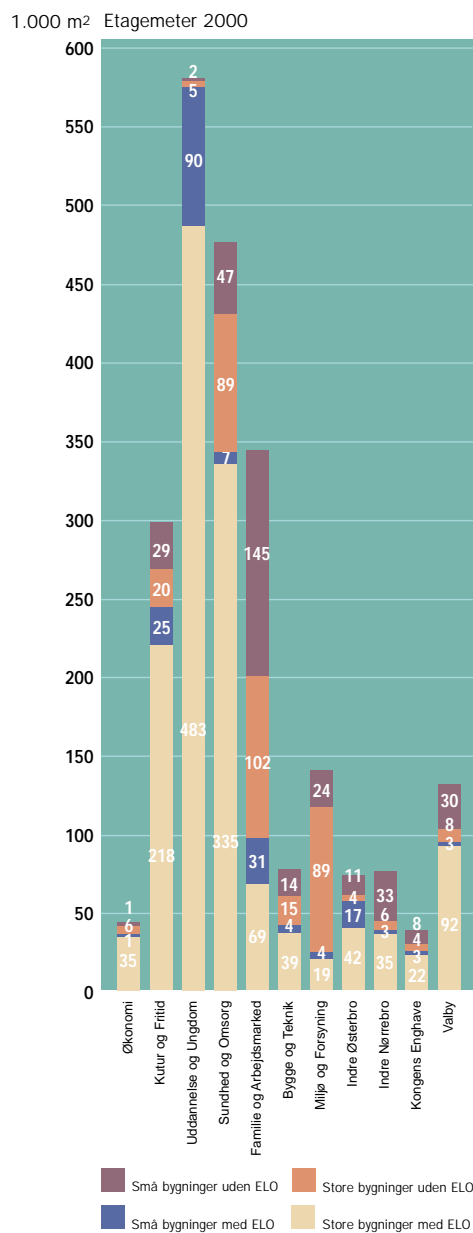
Københavns Kommunes regulativ for erhvervsaffald kræver, at virksomheder, herunder kommunes egne institutioner, sorterer affaldet på virksomheden, anskaffer tilstrækkeligt materiel til opbevaring af affaldet og sørger for, at affaldet transporteres til anlæg, der er egnet til at behandle de enkelte affaldsfraktioner. Der er fx krav om sortering, hvis man har mere end 10 kg papiraffald og 20 kg pap om ugen og mere end 50 kg plast (PE-folie) om måneden. Organisk affald fra kantiner skal også sorteres, hvis man har mere end 100 kg om ugen. Desuden skal alt elektronikaffald sorteres fra og indsamles særskilt til specialbehandling.

Kommunens større bygninger er omfattet af EnergiLedelsesOrdningen (ELO). ELO pålægger ejere af private og offentlige ejendomme og erhvervslejemål på mere end 1.500 m² at lade en godkendt energiledelseskonsulent gennemgå ejendommens forbrug af el, varme og vand samt udarbejde et energimærke og en energiplan med spareforslag.

Hvis Københavns Kommune tilslutter sig Dogme 2000 forpligter det kommunens forvaltninger og institutioner til at indføre miljøledelsessystemer, som på sigt skal kunne miljøcertificeres. De forvaltninger og institutioner, der allerede arbejder med miljø- og energiledelse, har opnået væsentlige ressourcibesparelser.

PÅ TVÆRS AF FORVALTNINGER OG BYDELE

Det samlede etageareal af kommunens bygninger var i 2000 på godt 2,2 mio. m². I forhold til sidste år indgår beboelsesejendomme, som blot administreres af udvalgene, ikke i opgørelsen. Også kraftvarmeværkerne, som tidligere lå under Miljø- og Forsyningsudvalget, er udeladt. Rådhuset er fordelt på de enkelte udvalgs rådighed over lokalerne, dog er de store fællesarealer regnet med under Kultur- og Fritidsudvalget.

84% af kommunens store bygninger på over 1.500 m² lever op til den lovpligtige ELO. 82% af Miljø- og Forsyningsudvalgets store bygninger er produktionsbygninger, der ikke er omfattet af ELO.

Kommunens samlede elforbrug var i 2000 på ca. 94 GWh. Siden 1998 har der været et mindre fald på godt 0,5%.

Kommunens samlede varmeforbrug var i 2000 på ca. 320 GWh, hvilket svarer til en stigning på 3,5% i forhold til 1998.

Det samlede vandforbrug var i 2000 på 1,6 mio. m³. I forhold til 1998 er forbruget steget med godt 2,3%.

“Mercur” er udført af J. C. Petzold. Den står på Børsrampen ved hjørnet af Børsgade.

ØKONOMIUDVALGET

Under Økonomiudvalget hører ansvaret for sekretariatsbetjeningen af Borgerrepræsentationen og Overborgmesteren. Økonomiudvalgets opgaver vedrører desuden kommunens finanser, personale, fysisk planlægning og informationsvirksomhed. Endelig har Økonomiudvalget en række driftsopgaver, som er organiseret i Skatte- og Registerforvaltningen, Københavns Kommunes Kursuscenter, Løn- og Pensionsanvisningen og Københavns Erhvervscenter. Udvalget beskæftiger 1.217 mennesker. Heraf er 856 ansat i Skatte- og Registerforvaltningen.

Skatte- og Registerforvaltningen har halveret kørselsforbruget over de seneste fem år gennem bedre kørselsplanlægning. Økonomiforvaltningen har afsat 2 mio. kr. til, at ca. 100 medarbejdere kan få computer og fjernopkobling.

Udvalget har ikke fastsat mål for anvendelse af økologiske fødevarer. I Københavns Kommunes Kursuscenter, der serverer 17.000 måltider om året, er ca. 75% af maden baseret på økologiske fødevarer.

I 89% af de centralt indgåede aftaler om varer og tjenesteydelser indhenter Indkøbsafdelingen miljøoplysninger og stiller miljøkrav til leverandørerne. Indkøbsafdelingens medarbejdere deltager løbende i kurser og seminarer om miljøbevidst indkøb.

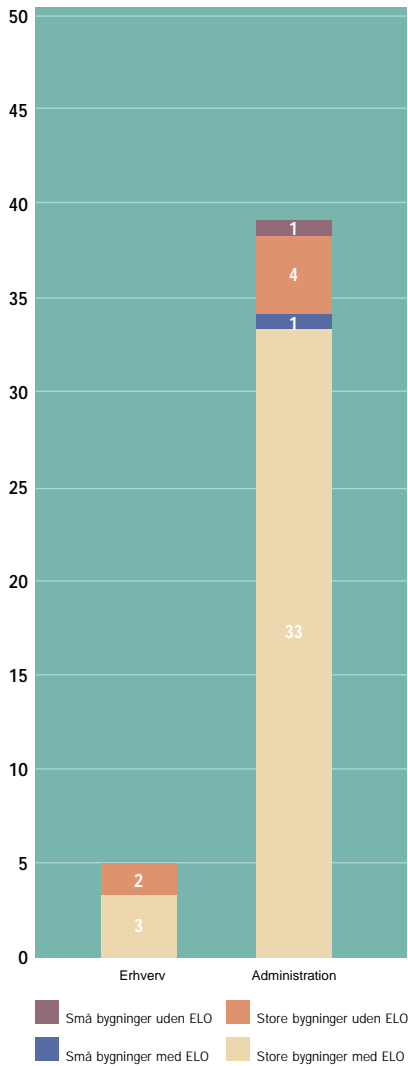

Skatte- og Registerforvaltningen sorterer papir og pap til genbrug og sender hvert år ca. 200 pc/printerenheder til miljørigtig specialbehandling.

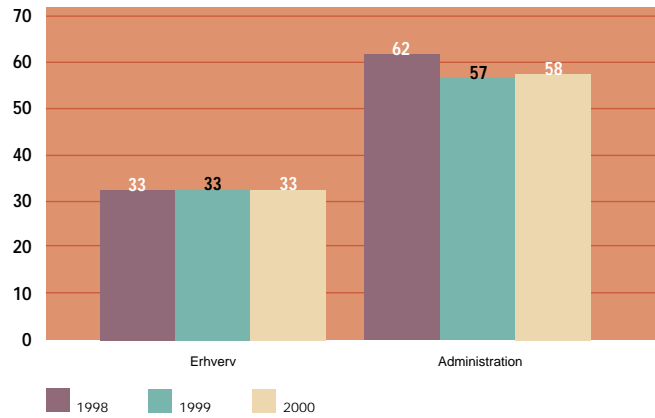

Forvaltningen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO. I 2000 er der opsat energibesparende armatur og lysstofrør i Skatte- og Registerforvaltningens bygninger.

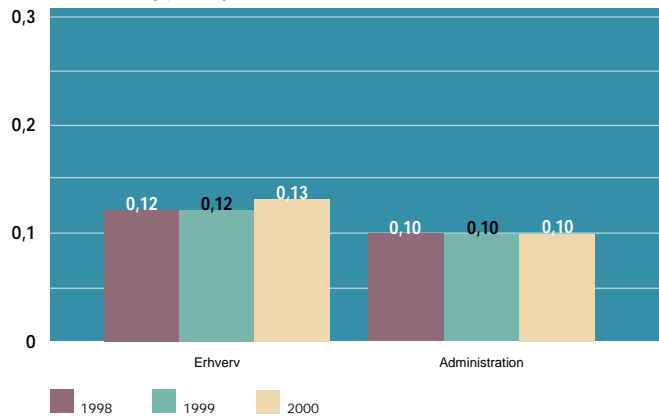
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

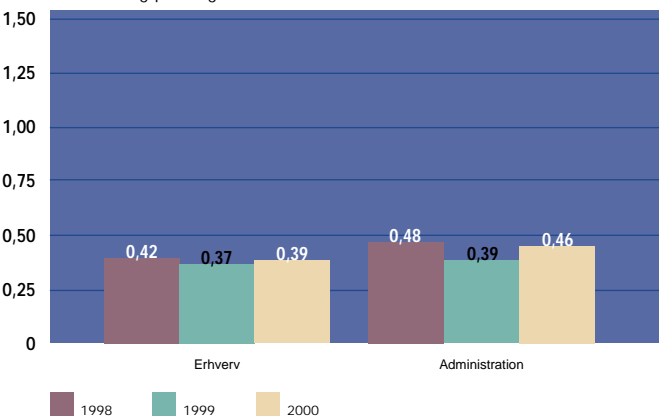

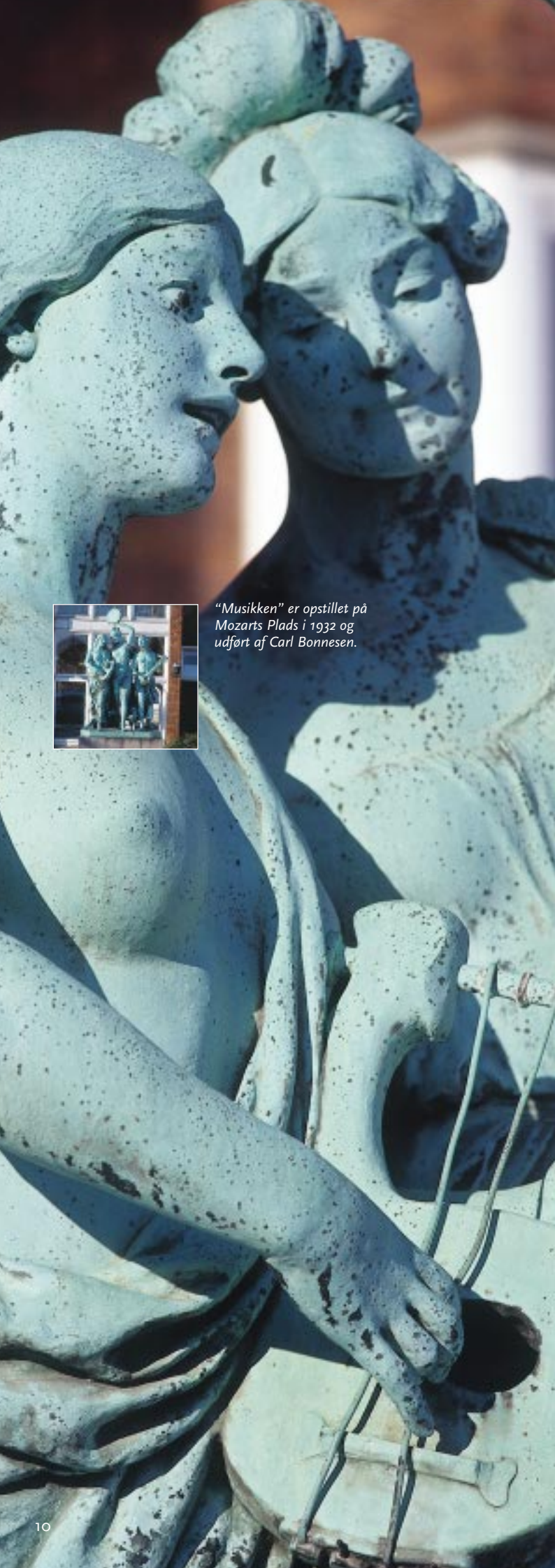
Økonomiforvaltningen råder over 43.000 m². Da Rådhusets store fællesarealer i år er regnet med under Kultur- og Fritidsforvaltningen i stedet for under Økonomiforvaltningen kan tallene ikke sammenlignes med tallene i sidste års regnskab.

Endvidere er Københavnerinformation på Rådhuspladsen talt med under Økonomiforvaltningen. Erhverv dækker både Københavns Kommunes Kursuscenter og Københavns Erhvervscenter. 96% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 86% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 2,3 GWh. Det høje elforbrug i administrationsbygningerne skyldes Københavnerinformations oplysningstavle. Det samlede varmeforbrug var på ca. 4,5 GWh og det samlede vandforbrug på ca. 19.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

“Musikken” er opstillet på Mozarts Plads i 1932 og udført af Carl Bonnesen.

KULTUR- OG FRITIDSUDVALGET

Kultur- og Fritidsudvalget har ansvaret for biblioteker, idræts- og fritidsfaciliteter, museer, folkeoplysning, KUC (Københavns Ungdomscentre), herunder medborgerhuse, samt de kommunale ejendomme, herunder beboelsesejendomme. Ejendomsdriftens opgaver vedrører hovedsagelig andre kommunale forvaltninger og deres institutioner. Udvalget beskæftiger 1.026 mennesker.

Forvaltningens teknikere bruger tjenestecyklarne flittigt, når de tilser kommunens ejendomme i centrum.

Udvalget har ikke fastsat mål for omlægningen til økologiske fødevarer. Ejendomsdrift administrerer fem kantiner med ca. 2.500 brugere. I 2000 har kantinernes medarbejdere været på kursus for at lære om økologisk fødevarerproduktion og få ideer til det økologiske køkken.

Rådhuskantinen har omlagt driften og bruger nu stort set kun økologiske råvarer. Medarbejderne følger udbud og pris på økologiske fødevarer på internettet, og maden sammensættes efter årstidens produkter, så det ikke bliver dyrere for brugerne. De øvrige kantiner vil udnytte Rådhuskantinens erfaringer, når de helt eller delvist omlægger til økologiske fødevarer.

Ved indkøb af kontorartikler, papir, kontormaskiner m.v. følges Københavns Kommunes centrale indkøbsaftaler. Ejendomsdriftens Rengøringservice gør altid rent med mindst mulig brug af vand. I 2000 er der bl.a. indført et helt nyt vaskesystem, hvor restfugtigheden fra vask af microfibermopper udnyttes ved gulvvask. Det har stort set fjernet behovet for vand, og samtidig belaster det medarbejderne mindre.

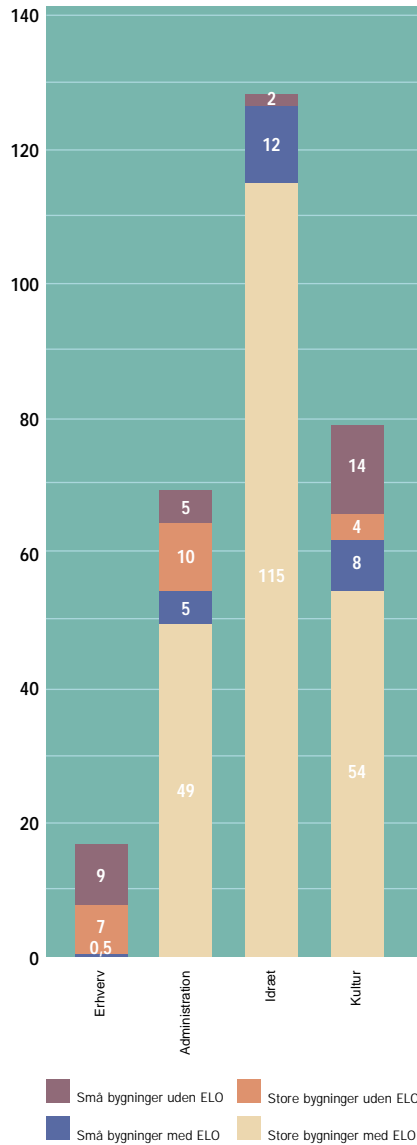

Forvaltningen sorterer eget papir og pap til genbrug. Rengøringservice bortskaffer affald for hovedparten af de forvaltninger og institutioner, der hører under Ejendomsdriften. Også her indsamles papir og pap til genbrug.

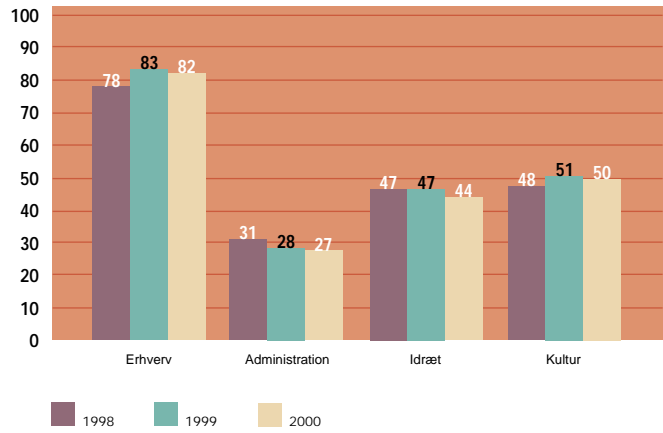

Forvaltningen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO. I kommunens ejendomme bruges altid energisparepærer eller lysstofrør. Ejendommene opvarmes så vidt muligt med fjernvarme, og fjernvarmevand og damp afkøles, så energien udnyttes mest muligt.

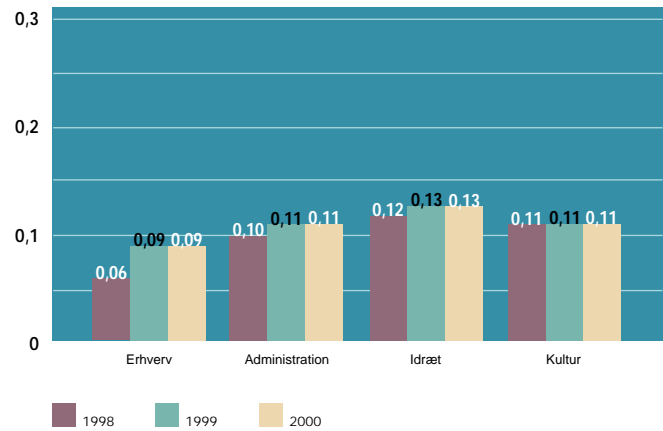
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

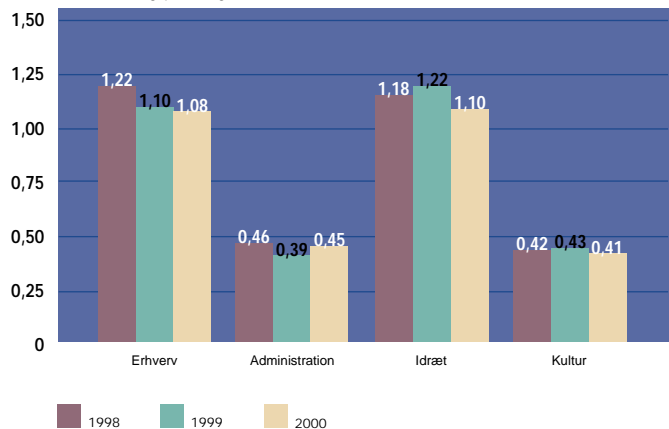
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Kultur- og Fritidsforvaltningen råder over 292.000 m², hvoraf idrætshaller og svømmehaller udgør 44%. Erhverv dækker primært Kødbyen. Rådhusets store fællesarealer er i år regnet med under Kultur- og Fritidsforvaltningens administration, så tallene kan ikke sammenlignes med sidste års tal. 81% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 91% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 12,2 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 33,6 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 214.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

UDDANNELSES- OG UNGDOMSUDVALGET

Uddannelses- og Ungdomsudvalget har ansvaret for opgaver inden for undervisning og fritidstilbud. Opgaverne omfatter folkeskolerne, gymnasier og voksenaluddannelse samt fritidstilbud for børn og unge i alderen 6 - 17 år, dvs. fritidshjem, klubber m.m. Udvalget beskæftiger 5.760 mennesker. Heraf arbejder 3.179 på folkeskoleområdet.

 Forvaltningen har en elbil og overvejer at anskaffe tjenestecykler.

 Udvalget har ikke fastsat mål for indførelse af økologiske fødevarer, og de enkelte institutioner kan selv beslutte, om de vil indføre økologisk kost. På forvaltningens tre kolonier og Det Kongelige Opfostringshus får eleverne fuld kost, og institutionerne bruger økologiske fødevarer, hvor det praktisk og økonomisk kan lade sig gøre. Folkeskoler, gymnasier, fritidshjem og -klubber har ikke egentlige køkkener.

 Forvaltningen er medlem af Elspareren og forpligter sig dermed til primært at købe de mindst energiforbrugende (A-mærkede) elapparater på markedet. Forvaltningen har i en årrække givet institutionerne tilskud til indkøb af elsparepærer.

I 2000 deltog forvaltningen i et forsøg med miljøvurdering af indstillinger til byggesager. Det har ført til, at brugen af miljørigtige byggematerialer nu løbende indgår i overvejelserne i anlægs- og driftsarbejdet.

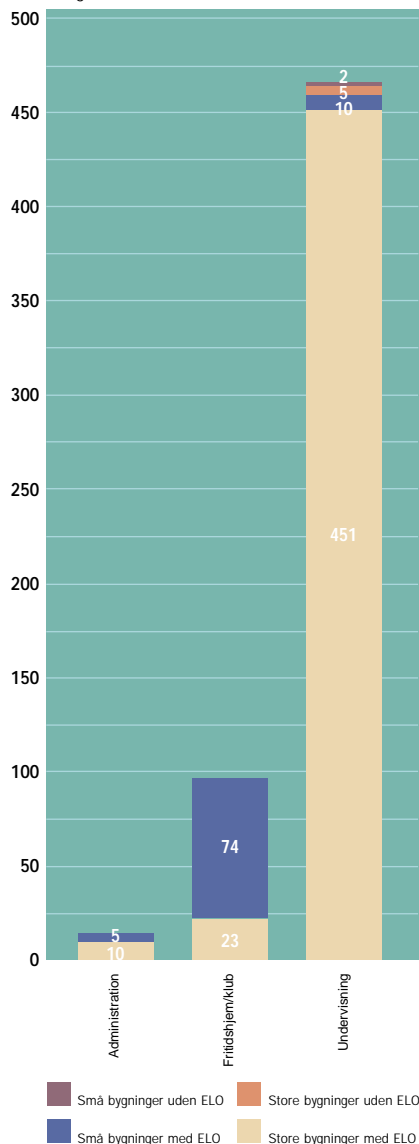
 I 1999 besluttede forvaltningen, at restaffaldet på institutionerne skulle nedsættes med 15% i 2000 og med 30% i 2001 i forhold til 1998-niveauet. Som pilotprojekt har 15 skoler, gymnasier, fritidshjem og -klubber sorteret affaldet i op til ni fraktioner. Erfaringerne viser, at institutionerne kan spare godt 20% på udgifterne til renovation. Det vides endnu ikke, om målet for 2000 er nået, men der arbejdes videre med at begrænse restaffaldet.

 Forvaltningen har siden 1992 haft energistyring på alle skoler og gymnasier, og i projektet "Energihjulet" arbejdes der på også at indføre energistyring på fritidshjem og i klubber. Med støtte fra Københavns Kommunes Energipulje er der udført ELO-syn på alle bygninger under 1.500 m² samt gennemført en række vand- og energibesparende foranstaltninger som fx udskiftning af toiletter og armaturer.

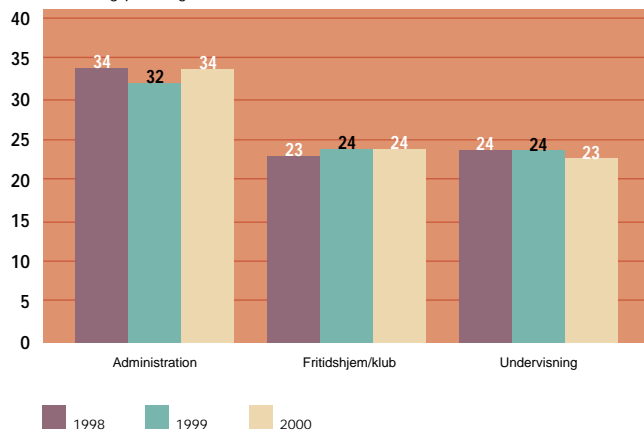
"Siddende unge mennesker" er udført af Johannes Hansen og opstillet i 1942 ved Dr. Louises bro, Peblinge Dossering.

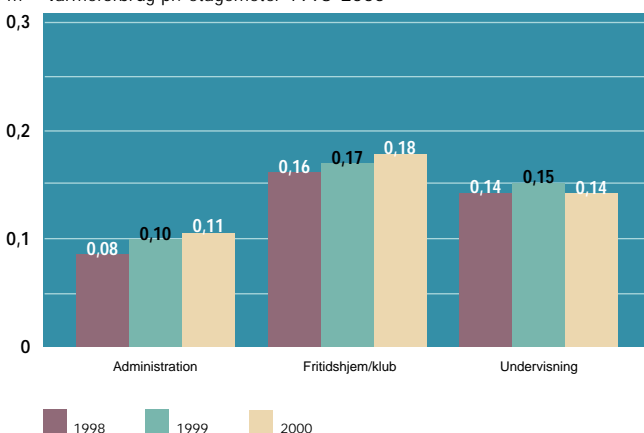
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

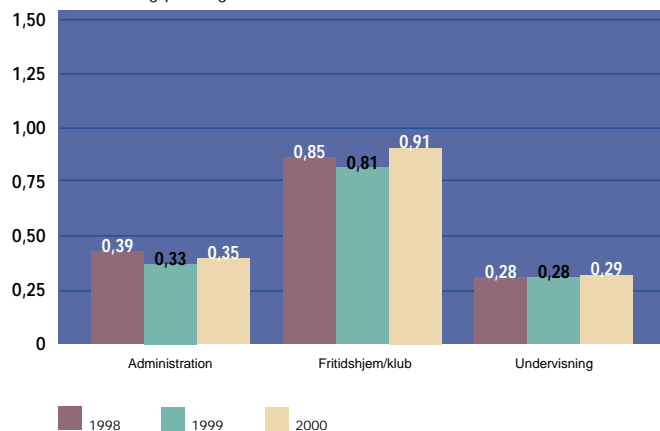
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen råder over 580.000 m², hvoraf skoler og gymnasier udgør ca. 80%. 84% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 99% op til den lovpligtige ELO. Også forvaltningens bygninger under 1.500 m² er stort set alle omfattet af ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 13,8 GWh og det samlede varmfeforbrug på ca. 85,1 GWh. På undervisningsområdet er målet at spare 8% på det samlede energiforbrug inden udgangen af 2003 i forhold til forbruget i 1998. Det samlede vandforbrug var på ca. 228.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

“Efterår” af Jens Lund er opført i 1935. Den er placeret på hjørnet af Østerbrogade og Jagtvej.

SUNDHEDS- OG OMSORGSUDVALGET

Sundheds- og Omsorgsudvalget varetager opgaver inden for omsorgsydelser, plejeegnede boliger, kontantydelse for ældre, børne- og omsorgstandpleje samt sygesikringsydelser. Opgaverne består af drift af plejehjem, hjemmepleje, forebyggelsesarbejde, uddannelse af social- og sundhedspersonale samt administration. Hospitalerne indgår i Hovedstadens Sygehusfællesskab og er derfor ikke med i det grønne regnskab. Udvalget beskæftiger 9.130 mennesker. Heraf arbejder 8.356 på ældreområdet.

Forvaltningen har to elbiler, og eltrucks bruges internt i De Gamles By. Alle hjemmeplejeenheder, administrationen og enkelte plejehjem råder over tjenestecykler. I 2000 har 30% flere administrative medarbejdere fået computer og fjernopkobling.

Udvalget har ikke opstillet mål for indførelse af økologiske fødevarer. To selvvejende plejehjem med tilsammen 133 boliger og 25 daghjemsgæster har siden 1999 arbejdet på at omlægge til økologiske fødevarer. I dag udgør økologiske fødevarer over 95% af mejerivarer, mælk og kød, 70% af frugt og grønt, 95% af brødet og 35% af kolonialvarerne. Udgifterne til fødevarer, ekstra arbejdstid, kurser og konsulentbistand var i 1999 på 320.000 kr. og i 2000 på 600.000 kr. I foråret 2001 beslutter udvalget, om de øvrige køkkener og kantiner skal indføre økologiske fødevarer.

Forvaltningen følger Københavns Kommunes centrale indkøbsaftaler.

Herudover køber næsten alle institutioner miljøvenlige rengøringsprodukter og hjælpemidler til plejeopgaver. På en femtedel af institutionerne har medarbejderne fået undervisning i miljørigtigt indkøb og korrekt brug af rengøringsmidler.

I 2000 har en tredjedel af plejehjemmene deltaget i forsøgsordninger om indkøb af svanemærkede produkter, fjernelse af faremærkede produkter, afskaffelse af skyllemiddel i vaskerier samt skift til energisparepærer, lysstofrør, vandsparebrusere og -toiletter. Desuden har de saltet vejene med Urea og bekæmpet ukrudt ved afbrænding.

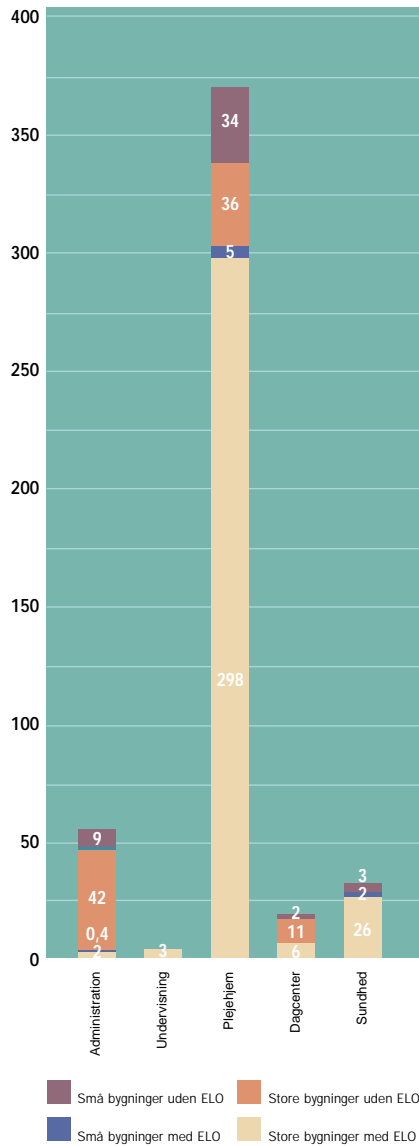
Alle institutionerne sorterer affald i mindst tre fraktioner: papir, miljøfarligt affald og dagrenovation. Medicin, kanyler

o. lign. sorteres separat som sygehusaffald. Herudover sorterer mange institutioner endvidere pap, glas, metal og madrester. I de mindre kontorer og institutioner afhænger affaldssorteringen dog af den ejendom, de bor i.

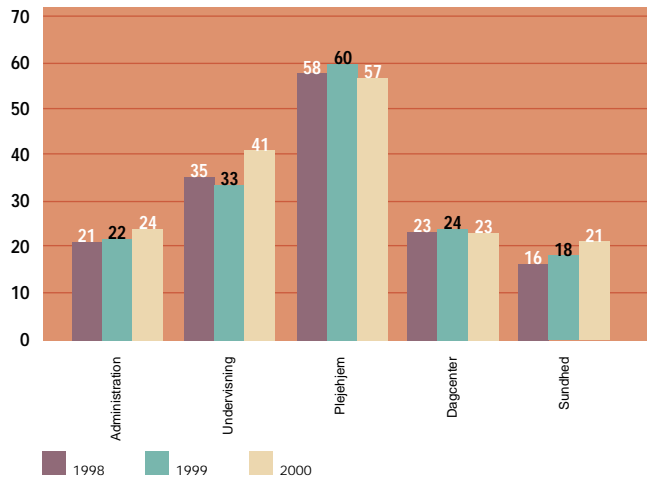

Forvaltningen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO.

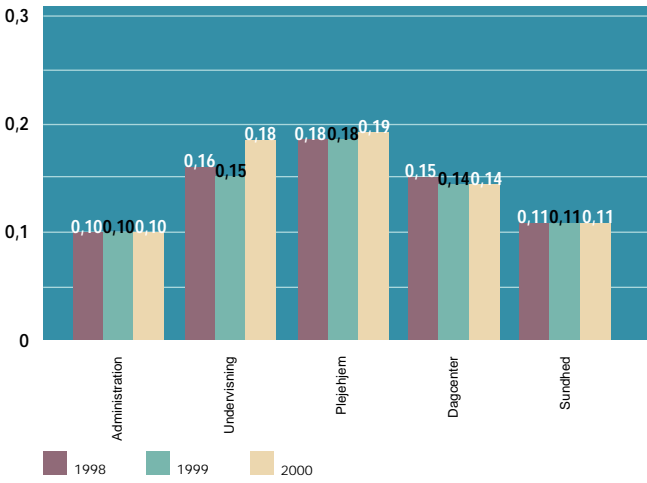
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

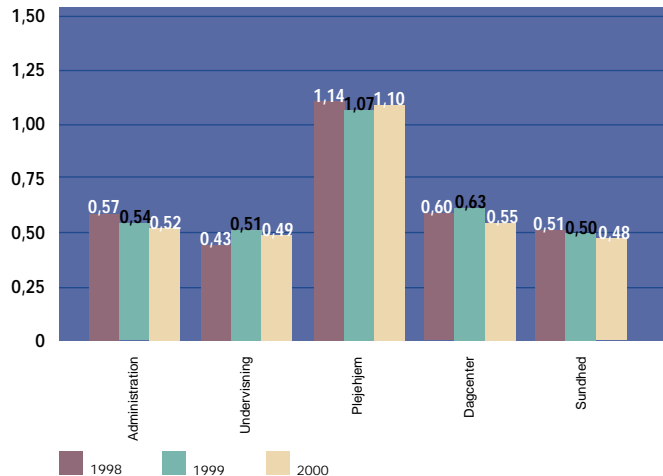
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Sundhedsforvaltningen råder over ca. 448.000 m², hvoraf 78% er plejehjem. 89% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 79% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 23,9 GWh og det samlede varmfeforbrug på ca. 81,6 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 465.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

“Venus med æblet” er udført af Kai Nielsen og opstillet i 1929 i Enghaven.

FAMILIE- OG ARBEJDSMARKEDSUDVALGET

Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget varetager kommunens sociale og arbejdsmarkedsrelaterede opgaver for børn, unge og voksne. Arbejdet omfatter forebyggende foranstaltninger, indkomstoverførsler, revalidering, aktivering, dagpasning for børn fra 0 - 5 år, døgnanbringelser af børn og unge, handicappede, psykisk syge, social indsats over for misbrugere, boligsocialt arbejde, bolig-anvisning og integration af flygtninge. Udvalget beskæftiger 13.465 mennesker.

Forvaltningen har en rundkøreordning mellem de forskellige centre og afdelinger med faste ankomst- og afgangstider. Centret for Aktivering og Beskæftigelse råder over seks elbiler, og hjemmesygeplejen og de ansatte i administrationen anvender i stor udstrækning tjenestecykler. Mange medarbejdere har hjemmearbejdsdage.

Udvalget har ikke fastsat mål for omlægningen til økologiske fødevarer, og de enkelte institutioner skal selv beslutte, om de vil indføre økologisk kost. Daginstitutionerne bruger i stigende grad økologiske fødevarer og har etableret flere lokale indkøbsforeninger og netværk, der udveksler erfaringer med økologisk kost. I Uddannelsescenterets kantine, som hvert år bespiser ca. 15.000 mennesker, udgør økologiske råvarer 80-90%. Projektet Café Offside har siden 1997 kun

brugt økologiske fødevarer og været fast deltager ved de økologiske torvedage på Blågårds Plads. Skodsborg Observations- og Behandlingshjem samt Orøstrand serverer delvis økologisk kost og samarbejder med økologiske foreninger om at udvide udbuddet. I Indvanderrådgivningens mor/barn-café udgør økologiske fødevarer ca. 80%. I køkkenet hos projektet N.A.B.O., der dagligt laver mad til ca. 50 mennesker, er alle fødevarer undtagen kød økologiske.

Forvaltningens institutioner og kontorer køber i stort omfang varer efter Københavns Kommunes centrale indkøbsaftaler. Miljøhensyn indgår ved indkøb af bl.a. kopimaskiner, kontormøbler og loftsbelysning.

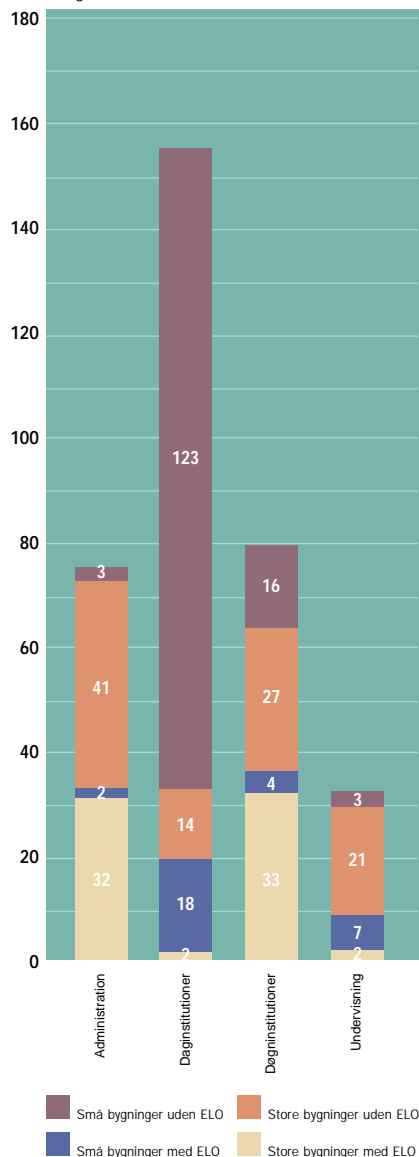

I administrationen sorteres papir og pap til genbrug. Også mange institutioner ligger i ejendomme, der har containere til papiraffald. Flere store daginstitutioner har selv opstillet papircontainere, men de fleste daginstitutioner har ikke plads til ekstra containere. I 2000 har ti daginstitutioner i Nordvestkvarteret indsamlet 365 kg aluminium til genbrug.

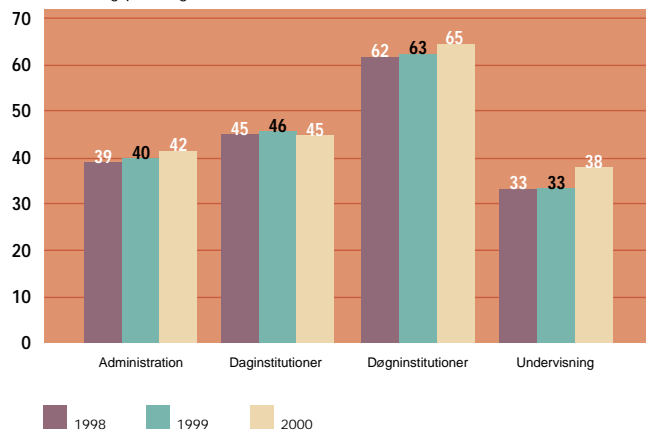

Forvaltningen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO.

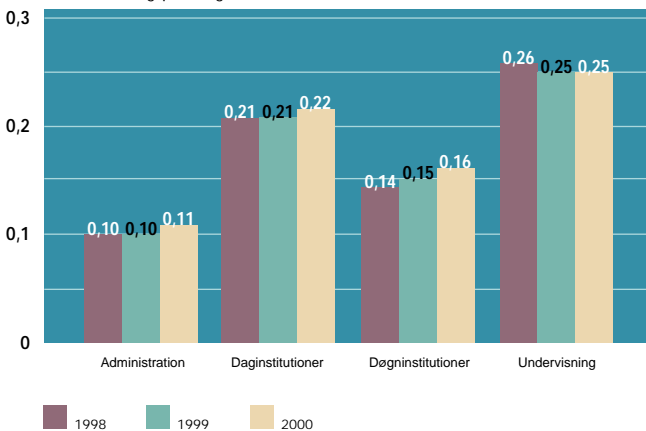
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

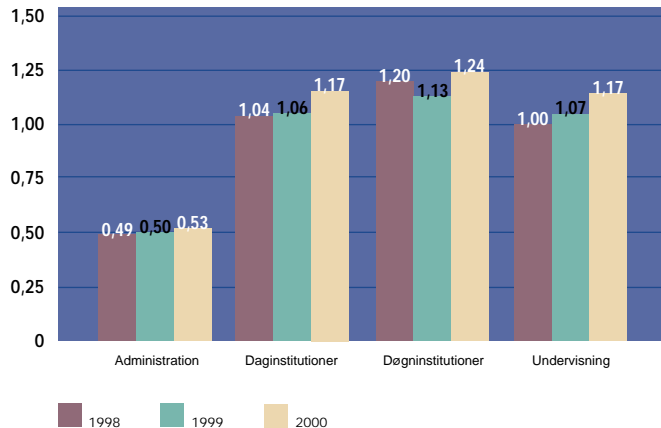
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen råder over 347.000 m², hvoraf daginstitutioner, der omfatter såvel kommunale som selvejende vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede institutioner, udgør 45%. Døgninstitutioner og administration optager hver 22% af lokalerne. Døgninstitutionerne omfatter bl.a. behandlingscentre, forsorgsinstitutioner og bofællesskaber for psykisk og fysisk handicappede. Under administration hører bl.a. de lokale centre, handicapcentre, rådgivningscentre for stofafhængige og centre for aktivering og beskæftigelse. 49% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 40% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 16,3 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 62,3 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 353.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

BYGGE- OG TEKNIKUDVALGET

Bygge- og Teknikudvalget varetager opgaver som lokalplaner, byformyelse, støttet boligbyggeri og byggesagsbehandling samt opgaver på det tekniske område.

Udvalget har ansvaret for veje, torve, pladser, parker, kirkegårde og brandvæsen. Derudover varetages rådgivende arkitekt- og ingeniøropgaver samt kørsels- og håndværksvirksomhed. Udvalget beskæftiger 2.811 mennesker. Heraf er 919 ansat i Kommune Teknik København og 231 i Vej & Park.

Forvaltningen har 45 tjenestecykler. Flittigt bruges de i Byggeri & Bolig, der råder over de 21. Forvaltningen har også 23 elbiler. Vej & Park har i 2000 kortlagt medarbejdernes transportforbrug i arbejdstiden for at have et grundlag for bedre kørselsplanlægning. På årsbasis køres der 320.000 km. Transportforbruget fordeler sig på 65% kørsel i egen bil og 35% i tjenestebiler, hvoraf 25% er i Vej & Parks syv elbiler. Herudover kører Vej & Park i taxa for ca. 150.000 kr. Kommune Teknik København har i 2000 anskaffet en ny lastbil med partikelfilter.

Udvalget har ikke fastsat mål for indførelse af økologiske fødevarer, og de enkelte kantiner kan selv beslutte, om de vil omlægge til økologisk kost. Kantine i Plan & Arkitektur serverer kun fødevarer uden tilsætningsstoffer og vil øge udbuddet af økologiske fødevarer, når der er råd til det. Kantinerne i Byggeri & Bolig samt Københavns Kirkegårde har besluttet at undersøge mulighederne for at omlægge til økologiske fødevarer.

Forvaltningen følger Københavns Kommunes centrale indkøbsaftaler og køber bl.a. genbrugskopipapir, der anvendes i hele forvaltningen. Vej & Park arbejder med at stille miljøkrav i udbudsmaterialer og licitationer.

Flere afdelinger har systematiseret affaldsindsamlingen, så medarbejderne nu sorterer genbrugspapir, pap, farvepatroner, batterier og elektronikaffald.

Forvaltningen har i 2000 gennemført energimærkning af 82 mindre bygninger under 1.500 m² med støtte fra Københavns Kommunes Energipulje, og der er udarbejdet en energiplan for hver af bygningerne med forslag til vand- og energibesparelser. Der er søgt tilskud til vand- og energibesparende foranstaltninger i Energipuljen for 2001.

Vej & Park arbejder med at indføre miljøledelse for at sikre, at miljøpåvirkningerne fra de aktiviteter, Vej & Park er ansvarlig for, løbende nedbringes, og at miljøarbejdet fastholdes og udvikles. I 2000 har Vej & Park vedtaget en miljøpolitik, opstillet miljømål og udarbejdet miljøhandlingsplaner for de projekter, der skal gennemføres for at nå målene. Der er valgt pilotprojekter i alle kontorer og iværksat miljøuddannelse af miljøkoordinatoren og de miljøansvarlige i hvert kontor.

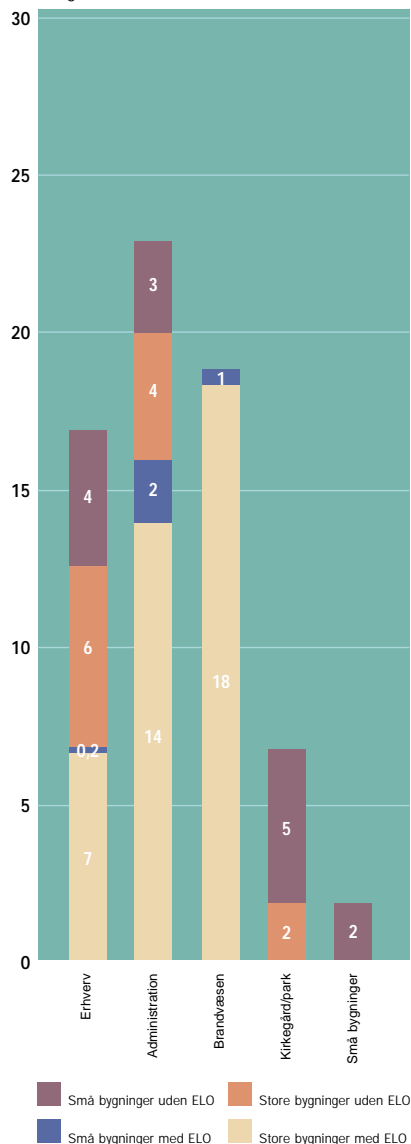
Vej & Park har desuden fået ekstern støtte til flere miljøprojekter, bl.a. 240.000 kr. fra kommunens Energipulje til udskiftning af lyskilder ved belyste fodgængerfelter til diodelys. Diodelyset sparer 80% energi i forhold til de gamle lyskilder. Desuden skal de kun skiftes ud hvert 10. år, så der er også penge at spare på vedligeholdelse. Der er også opnået støtte fra Elsparefonden til et gadebelysningsprojekt samt fra Energistyrelsen til demonstration af varmebesparelser i offentlige bygninger.

Kommune Teknik København oplever, at der ved udbud af opgaver i stadig højere grad stilles krav til entreprenørerne om at kunne dokumentere miljørigtig adfærd. Kommune Teknik København har derfor besluttet at indføre miljøledelse og sigter efter en certificering efter ISO 14001-standarden inden udgangen af 2001. I 2000 er miljøpåvirkningerne kortlagt, og der er udarbejdet handlingsplaner for miljøindsatsen.

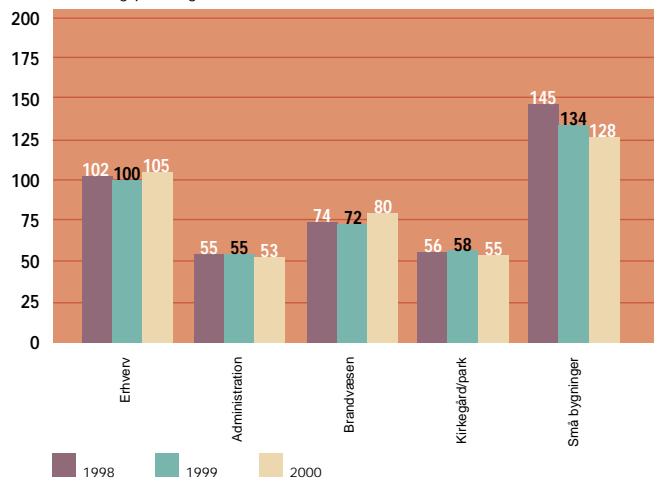

“Vandkunst”, fire piller og to fontæner i Amaliehaven er udført i 1981-83 af Arnaldo Pomodoro.

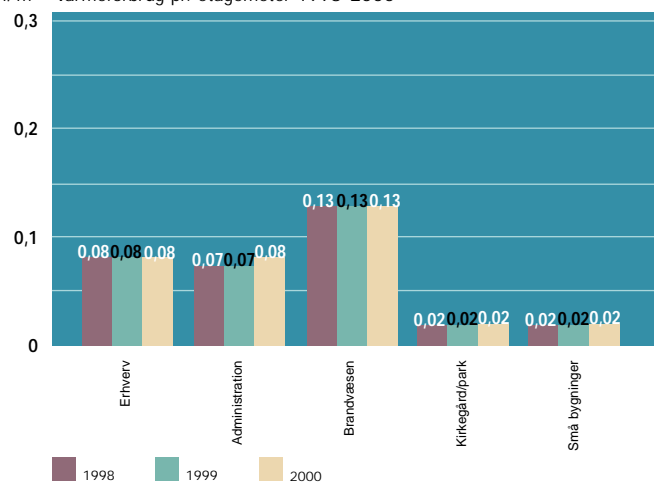
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

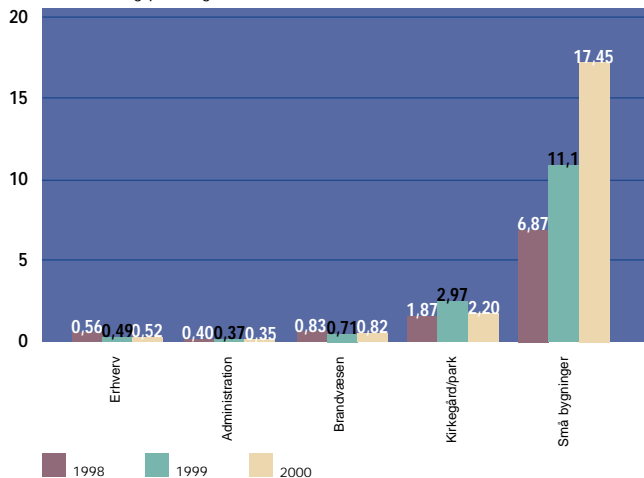

Bygge- og Teknikforvaltningen råder over 69.000 m². I sidste års regnskab var beboelsesejendomme, som forvaltningen råder over under byfornyelsen, regnet med under Bygge- og Teknikforvaltningen, så derfor kan tallene ikke sammenlignes. Små bygninger er fx de offentlige toiletter. 74% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 78% op til den lovpligtige ELO. 21% af forvaltningens bygninger under 1.500 m² har et energimærke, og de øvrige små bygninger er ved at blive gennemgået af en energiledelseskonsulent. Målet er, at alle små bygninger er energimærkede inden sommeren 2001.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 5,3 GWh og det samlede varmförbrug på ca. 6,1 GWh. Det høje elforbrug i små bygninger skyldes, at de er elopvarmede, og varmförbruget er derfor tilsvarende mindre. For administrationsbygningerne er elforbruget pr. m² nedsat med 10% fra 1998 til 2000.

Det samlede vandforbrug var på ca. 83.000 m³. Det stærkt stigende vandforbrug for små bygninger skyldes store enkeltforbrug i parkerne, fx forsynes Metrobyggeriet i Lergravsparken fra parkens vandmåler.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Miljø- og Forsyningsudvalget har ansvaret for at forsyne borgere og virksomheder med vand og energi samt overvåge miljøtilstanden. Opgaverne varetages af Københavns Vand, Københavns Energi og Miljøkontrollen. 1. juli 2000 blev Københavns Energis Produktions-selskab (kraftvarmeværkerne) udskilt med virkning fra 1. januar 2000. Udvalget beskæftiger 1.558 mennesker.

 Forvaltningen har i 2000 kortlagt transportforbrug og muligheder for at ændre transport- og indkøbsvaner. Kortlægningen viser, at brug af elbiler i stedet for benzin- eller dieslbiler samt energioekonomisk kørsel vil nedsætte energiforbruget med 10% over en treårig periode. Udvalget beslutter i 2001, hvilke ændringer der skal gennemføres. Forvaltningen har i dag 14 elbiler.

 Udvalget satte i 1999 det mål, at mere end 30% af fødevarerne i forvaltningens kantiner skulle være økologiske inden juli 2000, og at mere end 70% af fødevarerne er økologiske inden marts 2001. Juli 2000 udgjorde økologiske fødevarer kun 15-20% af udbuddet i kantinerne. Flere kantiner drives af medarbejderne, og institutionerne har kun indflydelse på brugen af økologiske fødevarer gennem leverancer til møder, receptioner mv. Desuden har personaleudskiftninger påvirket fremdriften og engagementet. Det bliver derfor svært at nå målet om 70% økologisk kost inden marts 2001 i de fire kantiner med ca. 900 brugere, som forvaltningen driver i dag.

I 2000 har kantinepersonalet i otte uger haft én ugentlig kursusdag, hvor de har lært at sammensætte en ernæringsrigtig kostplan baseret på årstidens danske frugter og grønsager samt at regne på økonomien. Der er afholdt temamøder og dannet netværk for at udveksle erfaringer. Endvidere besøges kantinerne hver 14. dag af en konsulent, som giver gode råd til omstillingsprocessen og menuer. Der er i 2000 brugt 140.000 kr. på efteruddannelse og 79.000 kr. på konsulentbistand. I 2001 intensiveres konsulentbesøgene.

 I 2000 har forvaltningen fokuseret på miljørigtigt indkøb af papir, kontorartikler, elektronik, rør og kabler samt miljøhensyn ved vedligeholdelse af bygninger. For at støtte indkøberne i at tage miljøhensyn er der udarbejdet et spørgeskema med miljøspørgsmål til leverandører af produkter og tjenesteydelser.

 Miljøkontrollen sorterer papir og pap til genbrug og har i efteråret 2000 iværksat et forsøg med at indsamle krympefolieplast til genbrug. Krympefolieplasten stammer fra levering af papir og publikationer på paller og udgør ca. 50 kg om året.

 Miljøkontrollen har arbejdet med miljøledelse siden 1998. I 2000 har Miljøkontrollen igangsat et demonstrationsprojekt om gangbelysning for at afprøve forskellige belysningsformers energiforbrug og komfort. Miljøkontrollen har i 2000 fået 380.000 kr. fra kommunens Energipulje til energibesparende kontorbelysning og vandmålere. Medarbejderne kan følge udviklingen i ressourceforbruget og andre resultater af miljøarbejdet på Miljøkontrollens eget intranet.

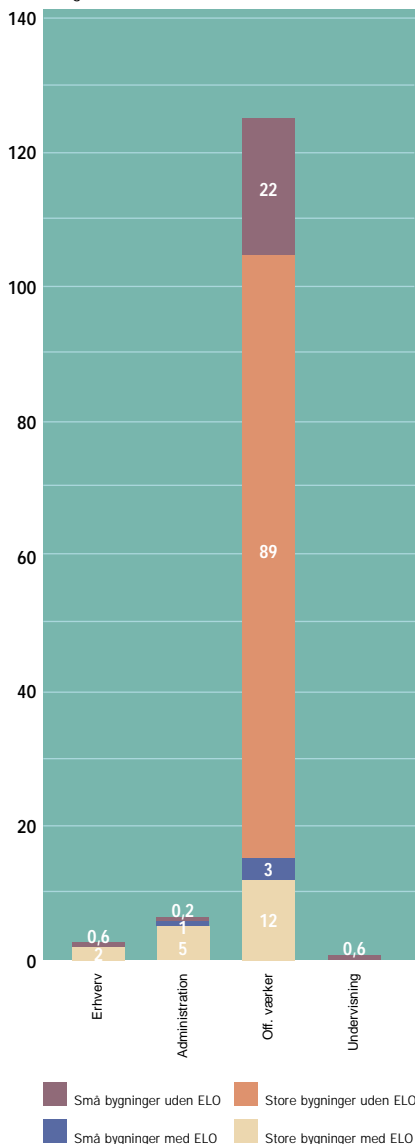
Københavns Vand fik i 2000 100.000 kr. i støtte fra Miljøstyrelsens Miljøkompetenceordning til et pilotprojekt om miljøledelse. Københavns Vands Miljøafdeling, Vandværket ved Regnemark og Strandvænget Pumpestation deltager i pilotprojektet. Første del af projektet er en miljøkortlægning i de tre områder, som er påbegyndt i december 2000.

Københavns Energi er igang med at indføre miljø- og kvalitetsstyring i alle afdelinger, og i efteråret 2000 blev der igangsat en miljøkortlægning af samtlige aktiviteter. Målet er, at Københavns Energis miljø- og kvalitetsstyringssystem inden for en kortere årrække kan certificeres efter internationale standarder.

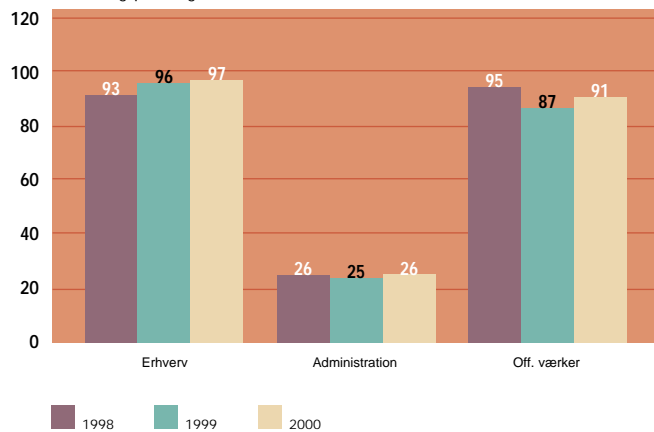

Kvindefiguren på toppen af Store Nordiske Telegrafbygning på Kongens Nytorv hedder "Elektra" og er udført af Stephan Sinding i 1894.

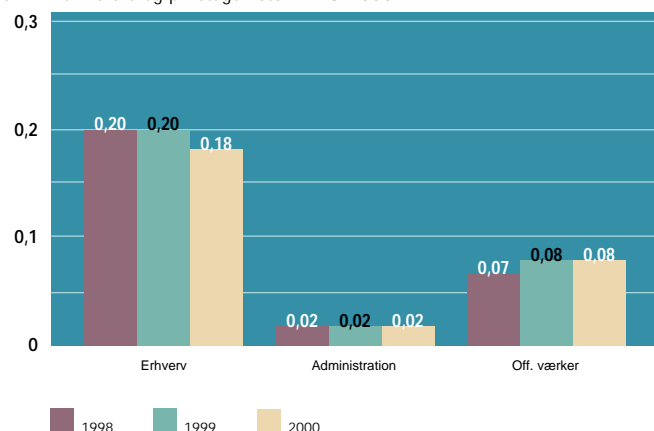
1.000 m² Etagemeter 2000

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

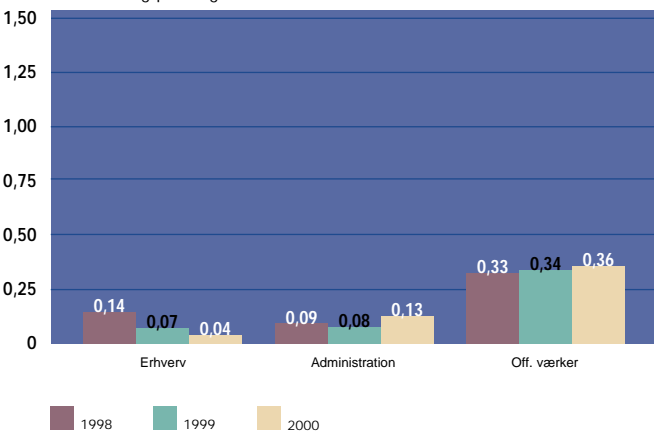

Miljø- og Forsyningsforvaltningen råder i dag over 136.000 m². Tallene kan ikke sammenlignes med tallene fra sidste års regnskab, fordi Københavns Energi ikke længere har kraftvarmeverkerne. Københavns Energi har dog stadig ansvaret for Østre Varmecentral, Sundholm Varmecentral og Lygten Varmeværk, der fungerer som reservekapacitet med produktion af fjernvarme samt Sundby Gasværk, der producerer bygas. Erhverv er bl.a. kommunens genbrugsstationer.

80% af forvaltningens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m². Kun 18% af de store bygninger er omfattet af ELO, da de resterende bygninger anvendes til produktion. Af disse 18% lever alle op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var forvaltningens samlede elforbrug på ca. 11,7 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 10,5 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 45.000 m³.

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

INDRE ØSTERBRO BYDEL

Hjemmeplejen har to elbiler. Både hjemmeplejen og bydelsadministrationen bruger også tjenestecykler flittigt.

Alle bydelens institutioner anvender økologiske fødevarer i større eller mindre omfang. Institutionernes køkkenpersonale var i 1999 på et 3-ugers kursus i økologisk madlavning, og i 2000 har institutionerne arbejdet videre med emnet. Forvaltningen har bl.a. udgivet folderen "Økologisk kostpolitik i daginstitutioner", der giver gode råd til at omlægge kosten.

I 2000 har der været særlig fokus på papirindkøb, og alt forvaltningens papir er svanemærket.

På bydelsrådhuset sorteres pap, papir, batterier og emballageglas. Institutionerne affaldssorterer ikke. I 2000 har Sortedamskolen holdt emneuge om affaldssortering og genbrug som led i skolens indsats for at få Skolernes Grønne flag.

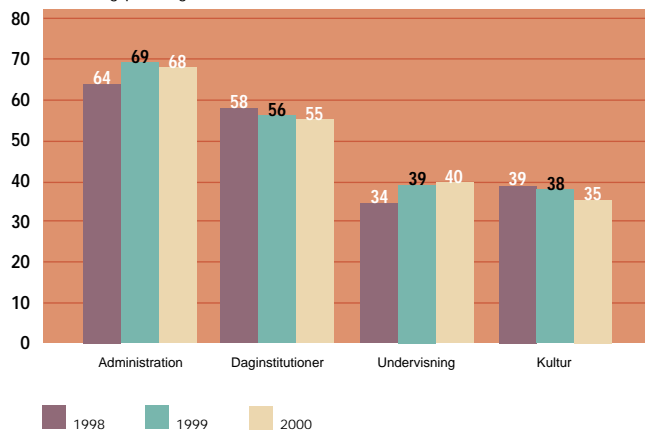

Bydelen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO. I 2000 fik de fleste af bydelens institutioner og skoler besøg af Københavns Energi, som gennemgik forbruget og gav gode råd om energibesparelser.

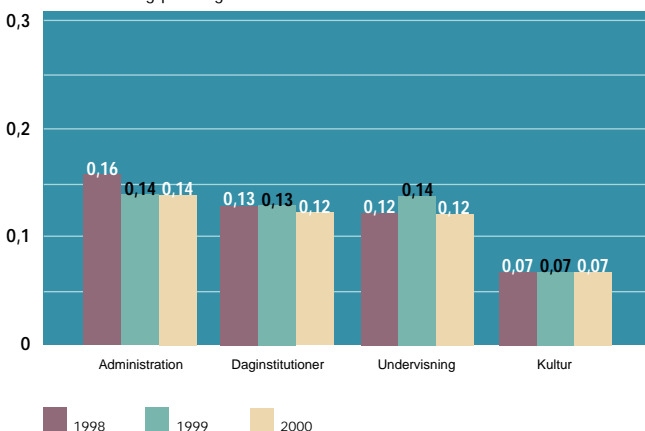
Indre Østerbro bydel råder over 73.000 m². I 2000 var der kun én stor bygning, der ikke levede op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var bydelens samlede elforbrug på ca. 3,5 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 8,2 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 46.000 m³.

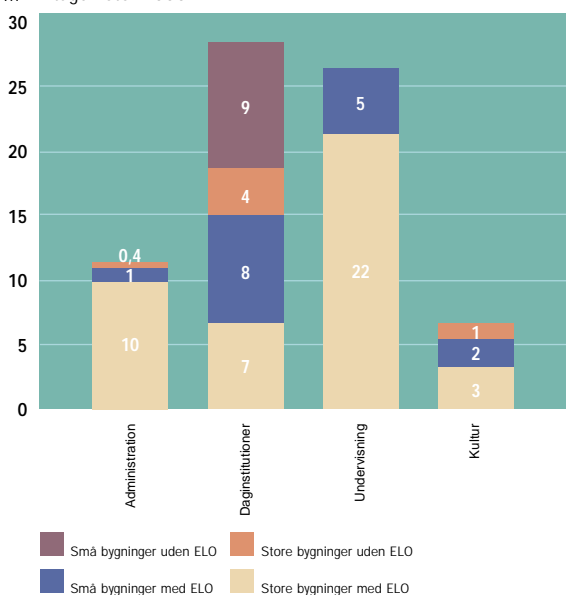
kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

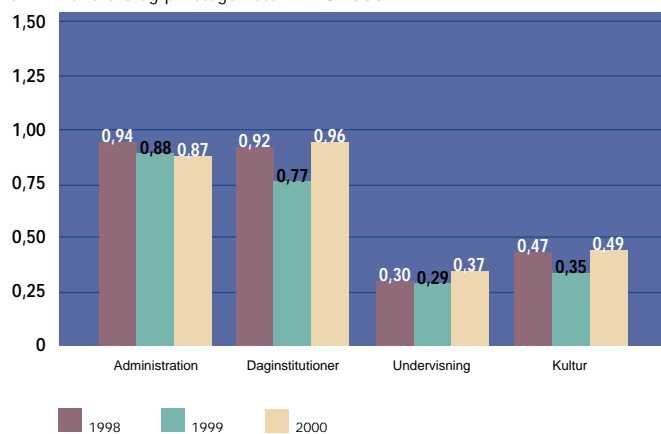
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

1.000 m² Etagemeter 2000

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

INDRE NØRREBRO BYDEL

Bydelen har to elbiler og bruger i vid udstrækning tjenestecykler.

Mange af institutionerne på Nørrebro laver økologisk mad. I 1999 var køkkenpersonalet på kursus for at få inspiration til det økologiske køkken.

Bydelen tager miljøhensyn ved indkøb, når de økonomiske ressourcer tillader det.

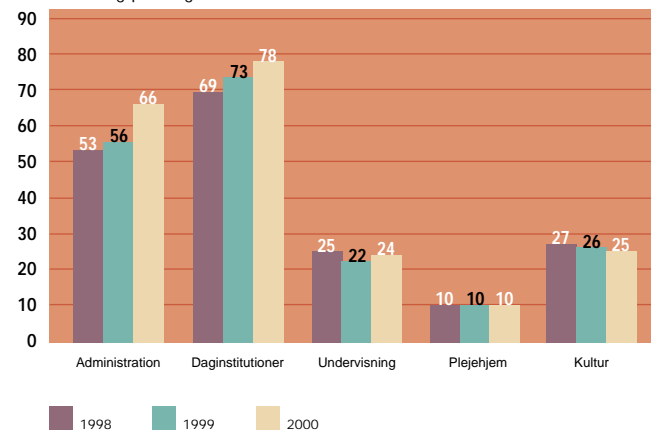

Bydelen har oprettet flere gårdmiljøstationer, også i gårde hvor der er institutioner. Nogle institutioner har endvidere kompostbeholdere.

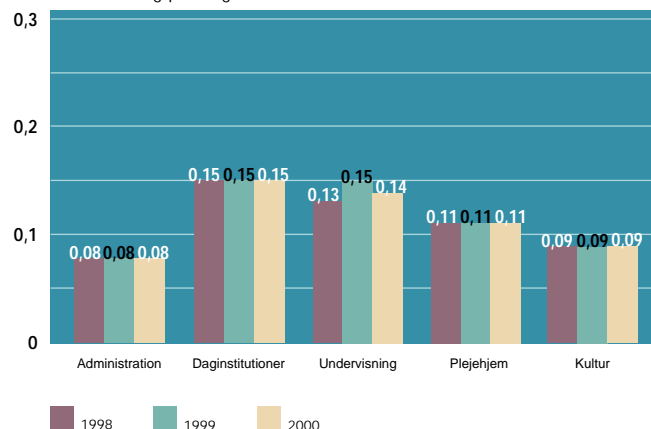

Bydelen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO.

kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

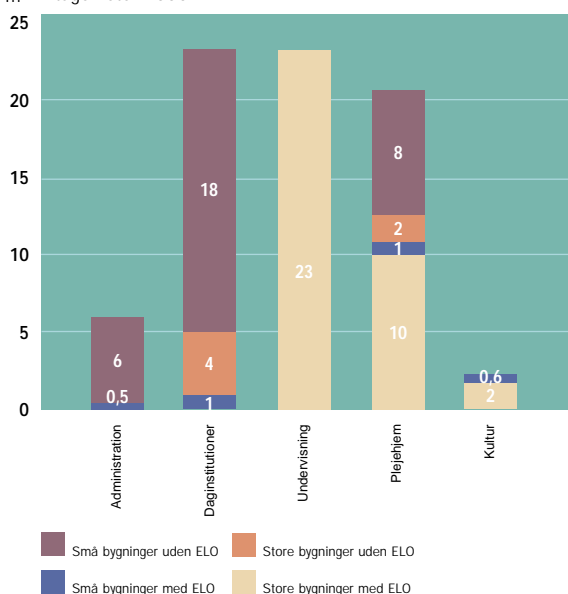
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

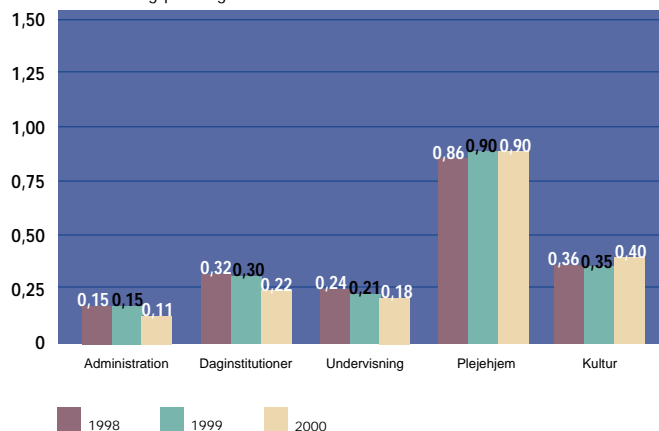
Indre Nørrebro bydel råder over 76.000 m². 53% af bydelens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 85% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var bydelens samlede elforbrug på ca. 0,5 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 2,2 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 8.800 m³.

1.000 m² Etagemeter 2000

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

KONGENS ENGHAVE BYDEL

Alle medarbejderne har tjenestecykler til rådighed og nogle har hjemmearbejdspladser.

Den indkøbsansvarlige medarbejder har været på kursus i miljørigtigt indkøb og spørger til miljømærker og miljøvaredeklarationer, når leverandørerne vælges.

Bydelen deltager i projektet "Affald i Kgs. Enghave" i samarbejde med Rø8, Miljøkontrollen og boligsekslerne 3B og AKB. I løbet af 2001 bliver der etableret affaldssortering i ni fraktioner ved alle boligkarréer, institutioner og kvartermiljøstationer.

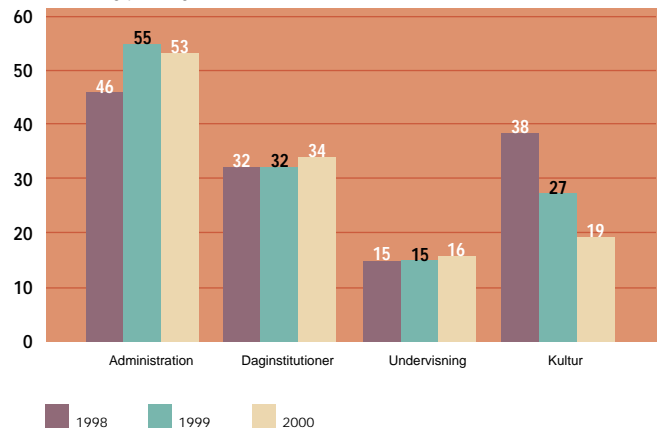

Bydelen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO.

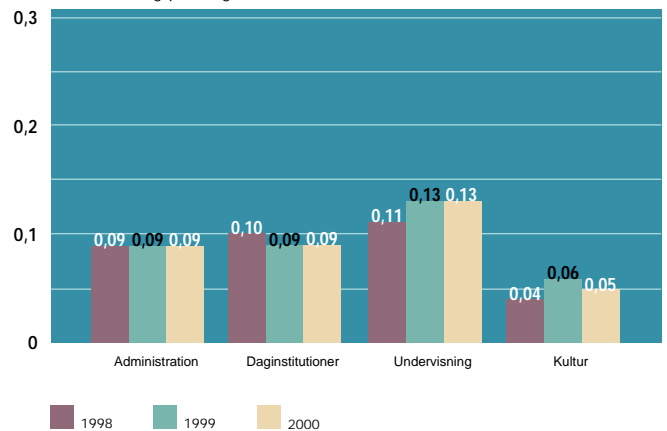
Kgs. Enghave bydel råder over 38.000 m². 68% af bydelens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 84% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var bydelens samlede elforbrug på ca. 0,8 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 3,5 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 16.000 m³. Det relativt høje vandforbrug i daginstitutionerne i 1999 skyldes, at der sprang en hovedledning.

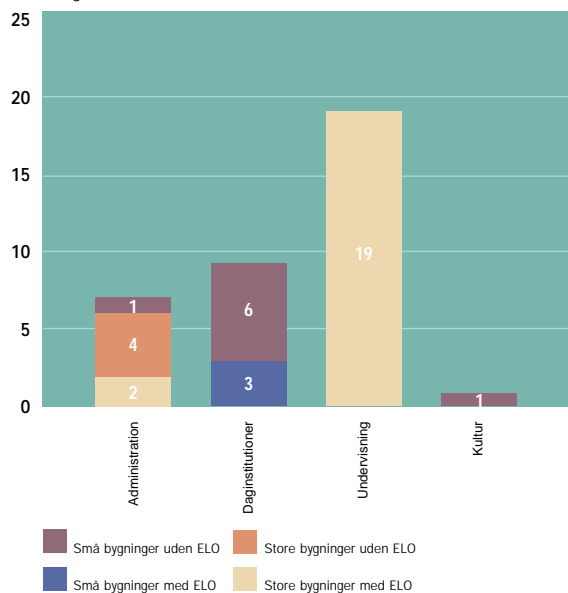
kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

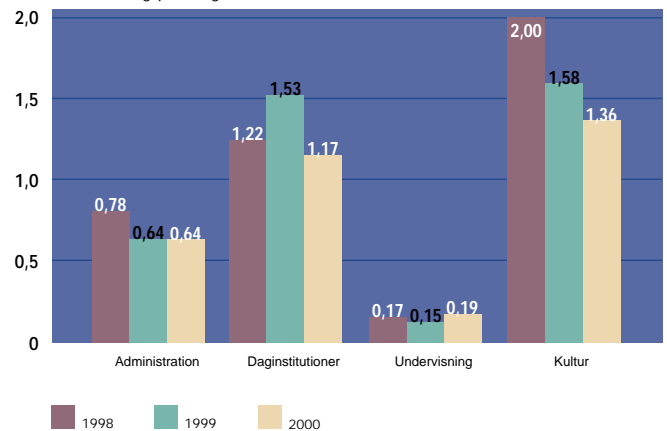
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

1.000 m² Etagemeter 2000

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

VALBY BYDEL

Bydelsadministrationen råder over fem tjenestecykler og alle hjemmesygeplejersker og sundhedsplejersker har hver en tjenestecykel.

To tredjedele af daginstitutionerne for mindre børn tilbyder enten fuld eller delvis økologisk kost. På institutioner for større børn er interessen lidt mindre, mens skolerne og ældreområdet ikke ønsker at bruge økologiske fødevarer. Valby Medborgerhus vil indføre økologiske basisprodukter og vil på sigt tilbyde fuld økologisk kost.

Bydelen køber ind efter Københavns Kommunes centrale indkøbsaftaler. Medarbejderne har i 2000 sammenlignet kopmaskinens miljøbelastning i samarbejde med leverandørerne.

I bydelsadministrationen sorterer alle medarbejdere papir til genbrug. Bydelen har i 2000 sendt fire tons edb-affald til miljørigtig specialbehandling.

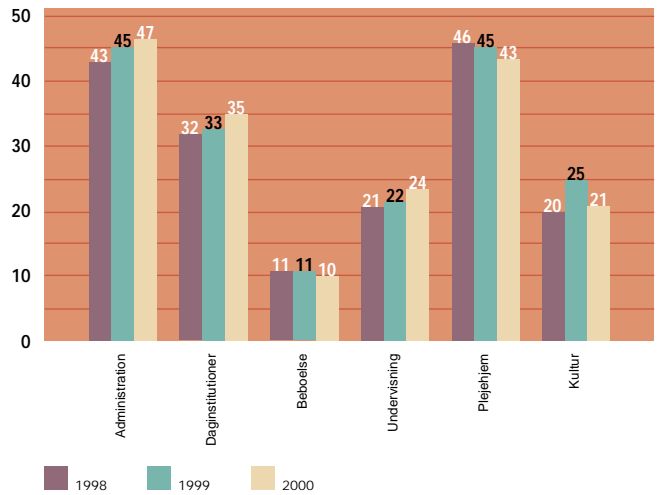

Bydelen arbejder ikke med miljø- og energiledelse ud over den lovpligtige ELO.

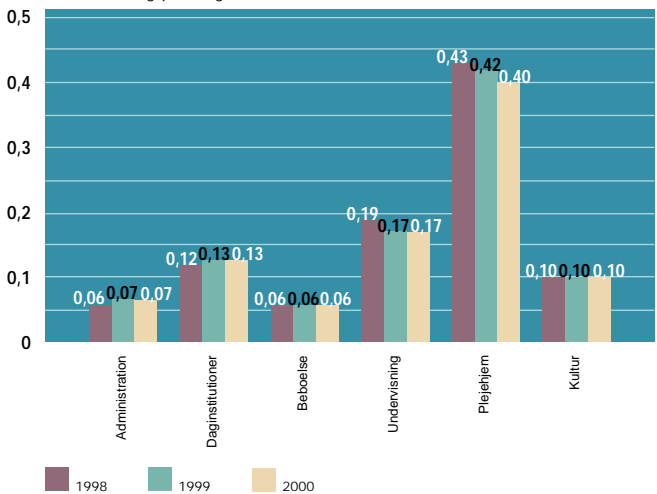
Valby bydel råder over 133.000 m². 75% af bydelens lokaler ligger i store bygninger på over 1.500 m², heraf lever 92% op til den lovpligtige ELO.

I 2000 var bydelens samlede elforbrug på ca. 3,7 GWh og det samlede varmeforbrug på ca. 22,7 GWh. Det samlede vandforbrug var på ca. 84.000 m³.

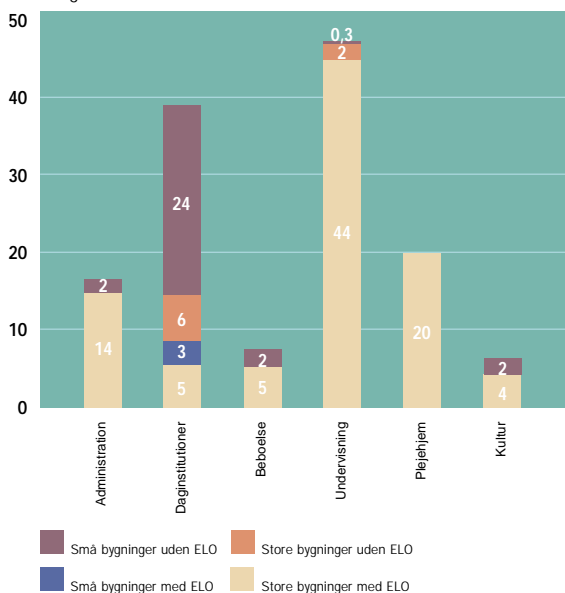
kWh/m² Elforbrug pr. etagemeter 1998-2000

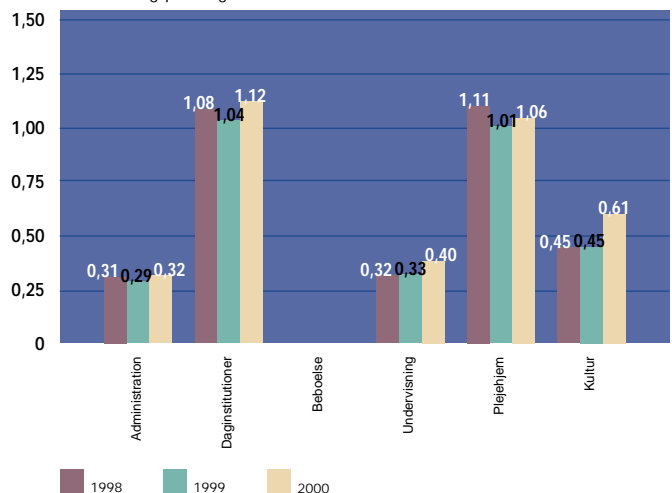
Mwh/m² Varmeforbrug pr. etagemeter 1998-2000

1.000 m² Etagemeter 2000

m³/m² Vandforbrug pr. etagemeter 1998-2000

“Bordet” er udført af Joachim Bang i 1997.

KOM GODT I GANG MED MILJØ- OG ENERGILEDELSE

Miljø- og energiledelse kan styrke din forvaltnings eller institutions miljøarbejde ved at sikre, at I får taget hånd om de væsentlige miljøforhold og løbende forbedrer jeres miljøresultater.

Her får I en række gode råd til at komme godt i gang med et miljø- og energiledelsesprojekt samt konkrete ideer til miljøarbejdet. Du kan også få råd og vejledning til at indføre miljø- og energiledelse hos Grønt Sekretariat i Miljøkontrollen på tlf. 33 66 58 00.

Nedsæt en arbejdsgruppe

Nedsæt først en arbejdsgruppe med fire til fem medarbejdere fra de forskellige kontorer og afdelinger. Hvis I har en vicevært el. lign., er det en god ide at lade vedkommende deltage i gruppen, så I har styr på praktiske ting som placering af el- og vandmålere, affaldshåndtering mv.

Kortlæg miljøbelastningen og udpeg indsatsområder

Grundstenen i planlægningen af miljø- og energiledelsesarbejdet er en kortlægning af den miljøbelastning, som institutionens eller forvaltningens forskellige aktiviteter medfører. Beskriv de forskellige aktiviteter og kortlæg for hver aktivitet ressourceforbrug og miljøpåvirkninger. Oplysninger om jeres forbrug af energi og vand kan I finde på jeres forbrugsopgørelser eller i Det Grønne Register på kommunens intranet fra 1. juli 2001.

Når I har overblik over ressourceforbrug og miljøpåvirkninger, kan I udpege indsatsområder. Begynd med tre til fire indsatsområder – det kan være svært at få tid til mere. I bør selvfølgelig vælge indsatsområder, hvor der er et stort ressourceforbrug eller en væsentlig miljøpåvirkning, men kriterier som hurtig succes eller motivation af medarbejderne må også gerne have indflydelse på jeres valg.

Opstil mål og udarbejd en handlingsplan

For hvert indsatsområde skal I opstille mål, der beskriver, hvor meget og hvornår de pågældende miljøforhold skal være forbedret, og udarbejde en handlingsplan, der beskriver, hvordan I vil nå målene, og hvem der er ansvarlig. Målene skal være målbare, så I kan vurdere og dokumentere, om de er nået. Målene skal være ambitiøse, men realistiske. Det er fx ikke hensigtsmæssigt at opstille mål om at nedsætte elforbruget med 30%, hvis I kan se, at de planlagte aktiviteter kun kan forventes at nedsætte forbruget med 10%.

Evaluer og synliggør jeres miljøresultater løbende

I skal løbende evaluere, om miljøledelsesprojektet forløber efter hensigten og vurdere, om der er behov for at justere målene og/eller igangsætte nye aktiviteter. For at holde motivationen oppe bør I også løbende formidle delresultater og projektets fremdrift til alle medarbejderne. I kan fx hænge figurer, der viser udviklingen i ressourceforbruget, på opslagstavler på fællesarealer, og fortælle succes historier i personalebladet.

Spar på vandet

- Opsæt vandmålere og sørg for, at de dækker hele bygningens forbrug. Overvej, om der eventuelt er behov for ekstra målere på udvalgte steder, hvor I har behov for at følge udviklingen i forbruget.
- Sørg for, at der ikke er utætheder i systemet, og at vandhaner og toiletter ikke løber.
- Installer vandbesparende toiletter, vandhaner og brusere.

Spar på elektriciteten

- Køb elektroniske produkter med lavt strømforbrug fx sparepærer og A-mærkede hvidevarer.
- Indstil computerne til at benytte den strømbesparende funktion.
- Sluk for lys, computere, kaffemaskiner mv., når I går hjem fra arbejde.
- Foretag en detaljeret registrering af jeres elforbrug på hele døgnet, og se, om der er udsving, som bør kontrolleres nærmere.

Nedsæt affaldsmængderne

- Kortlæg affaldsstrømmene, så I har styr på, hvor meget affald I skaber.
- Kontroller at affaldet håndteres og bortskaffes efter retningslinierne i erhvervsaffaldsregulativet.
- Undgå unødvendig emballage.

Nedsæt transportforbruget

- Kortlæg jeres transportmønstre. Kører I typisk korte ture med mange koldstarter, eller har I biler, der kører hele dagen?
- Overvej, om nogle af jeres diesel- eller benzindrevne biler med fordel kan udskiftes med elbiler.
- Sørg for at have tjenestecykler, så medarbejderne har mulighed for at tage cyklen til korte ture i byen.
- Tag tog i stedet for bil og fly, når det er praktisk muligt.
- Sørg for ordentlige forhold til cykelparkering. Det kan fremme medarbejdernes lyst til at cykle til og fra arbejde.

Køb miljørigtigt ind

- Køb så vidt muligt produkter med officielt anerkendte miljømærker som fx det nordiske svanemærke eller EU's miljømærke Blomsten.
- Køb så vidt muligt produkter fra virksomheder, der har indført miljøledelse efter ISO 14001 eller EMAS, eller som i det mindste kan oplyse om deres miljøpolitik og mål med miljøarbejdet.

Undgå engangsprodukter

- Vælg genanvendelige produkter og produkter med begrænset emballageforbrug eller emballage, der kan genbruges.

Udarbejdelse: Københavns Kommune
Denne tryksag kan downloades på adressen www.copenhagencity.dk
Titel: Københavns Kommunes Grønne Regnskab 2000
ISBN: 87-89796-70-5. Udgivelsesår: 2001
Oplag: 3.500

Koncept og tekst: Valør & Tinge A/S
Layout: Julie Wedderkopp
Fotos: Torben Thesander

Tryk: Phoenix-Trykkeriet A/S
Papir, indhold: 605 kg Cyclus Print 150 gram, licensnr. 544.021
Papir, omslag: 153 kg Cyclus Print 200 gram, licensnr. 544.021
Trykfarve: 2,5 kg vegetabilsk trykfarve Lito Flora NT fra Akzo Nobel
Afvaskningsmiddel: 1/2 liter 100% vegetabilsk afvaskningsmiddel Clean & Wash fra Lorilleux
Procesvand / Udledninger: Alle kloakker er lukket (=ingen procesafløb) alle restprodukter går til genbrug eller destruktion
Fugtevandstilsætning: 1/4 liter Aqualith S fra Akzo Nobel
Papirspild: 278 kg papirspild går til kontrolleret genbrugsvirksomhed Averhoff

Statuen af Absalon er udført af Wilhelm Bissen i 1902. Den er placeret på Højbro Plads.